

6	Editorial Ștefan Bâlici
---	-----------------------------------

1

8	Dosar tematic	10	Despre formarea actualului și viitorului „arhitect-restaurator” – varianta „Ion Mincu”, București. Hanna Derer
		16	Re/Înființarea DM(AS)I. Un gest prematur în istoria protecției monumentelor istorice Peter Derer
		22	Studiile istorice din perspectivă bucureșteană Irina Popescu-Criveanu
		34	Un patrimoniu necunoscut: studiile istorico–arhitecturale ale arhitecturii urbane Nicolae Lascu
		40	Un public pentru Françoise Choay Kázmér Kovács
		44	Patrimoniul cultural, politica identității și cunoașterea științifică Gheorghe Alexandru Niculescu

2

56	Studii și cercetări	58	A construi sau a nu construi în Piața Revoluției din București? – o dilemă din perspectivă istorică Adrian Crăciunescu
		68	Câmpul istoric Mărăști Raluca Iosipescu
		76	Construcții școlare în ultimul sfert al sec. al XIX-lea în satele săsești din Țara Bârsei Adriana Stroe, Aurelian Stroe
		82	Biserica lui Bucur Ciobanul. Dincolo de legende Sergiu Iosipescu, Raluca Iosipescu

3

90	Dosar de restaurare	92	Restaurarea și revitalizarea Castelului Bánffy din Bonțida, jud. Cluj Csilla Hegedüs, Zsuzsanna Eke, Dorottya Makay
		104	Conacul P. P. Carp din Țibănești, jud. Iași Batem fierul la Conac! 2005–2017 Note pe marginea unei strategii în favoarea patrimoniului construit Șerban Sturdza, Alexandra Mihailciuc
		118	Restaurarea Arcului de Triumf din București Aurora Târșoagă
		128	Reabilitarea și promovarea identității culturale a Pieței Cetății și a Turnului Ștefan din Baia Mare Ildiko Mitru

4

136	Portret		Arhitect Rodica Mănciulescu
		138	100 de ani de la naștere Cristina Mănciulescu, Ștefan Mănciulescu
		148	Proiecte de restaurare Anca Filip

5

160	Eseu fotografic		Ștergeri incomplete Andrei Mărgulescu
-----	------------------------	--	---

6

172	Recenzii	174	Alexandra Mihailciuc „În jurul focului. Arhitectură, tradiție și inovație în sisteme de încălzire și gătit” Corina Mihăescu
		178	Roberta Grignolo „Diritto e salvaguardia dell'architettura del XX secolo Law and Conservation of the 20 th Century Architecture” Oana Țiganea
		182	Alexandru Mexi „Grădinile Castelului Peleş. Mitologie dinastică și peisaj cultural” Ioana Tudora
		184	Jan Hülsemann „Casa țărănească săsească din Transilvania. Ghid pentru restaurarea caselor vechi” Iozefina Postăvaru

Arhitect Rodica Mănciulescu

Proiecte de restaurare

↳ Anca Filip

Institutul Național al Patrimoniului
ancafilip10@gmail.com

Biserica romano-catolică „Sf. Mihail”

Cluj-Napoca

1 Arhiva I.N.P., Fond D.M.I., Dosare nr. 3380/1955–1956, 3382/1959, 3383/1960–1963 – Biserica romano-catolică „Sf. Mihail”, Cluj.

Ridicat în a doua jumătate a secolului al XIV-lea și prima jumătate a secolului al XV-lea, monumentul gotic suferise intervenții majore de-a lungul timpului, având grave probleme structurale la jumătatea secolului XX: bolțile corului, cea mai veche parte a bisericii, refăcute de mai multe ori, erau în pericol de prăbușire. Ele fuseseră refăcute aplatizate, din cărămidă, cu nervuri false, după cutremurul din anul 1763. Nivelul coborât al bolților corului acoperea partea superioară a traforului de piatră al ferestrelor. Pereții erau ieșiți din planul vertical, fiind înclinați spre exterior. Biserica era întărită prin tiranți metalici și ferme macaz din lemn, fixate în pod.

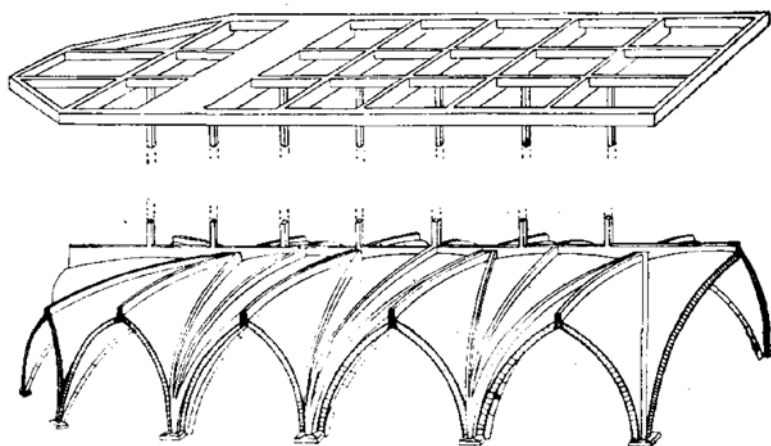
Intervențiile de restaurare se desfășoară în perioada 1956–1964, șef de proiect: arhitect Rodica Mănciulescu, structuri: inginer Ion Dumitrescu. Lucrările urmăresc înlăturarea intervențiilor neadecvate și restabilirea formelor originale, consolidarea structurală, restaurarea elementelor degradate și completarea elementelor lipsă ale monumentului istoric. Este reconstituită forma de origine a bolților corului, cu încrucișare de ogive tripartite. Pentru rezolvarea problemelor structurale, la consolidarea bolților este folosit betonul armat: bolțarii originali din piatră fiind încastrați în nervuri din beton armat, sprijinite pe consolele din piatră păstrate în zidurile corului. Panourile curbe de umplutură sunt realizate din cărămidă, prin procedee tradiționale. Pentru anularea împingerilor laterale, această structură este suspendată de un grătar din beton armat, sprijinit de partea superioară a zidurilor, care primește astfel și rol de centură, mărindu-le stabilitatea. Paramentul este restaurat, atât la interior, cât și la exterior, elementele din piatră degradate fiind înlocuite cu piese identice sau cu formă simplificată. Ancadramentele din piatră sunt reîntregite, după modelul existent¹.

Fig. 15 Biserica romano-catolică „Sf. Mihail”, Cluj-Napoca, fațada Est în timpul restaurării, 1962 (DSAPC)

Fig. 16 Biserica romano-catolică „Sf. Mihail”, Cluj-Napoca, în timpul restaurării, 1960 (arh. Virgil Bîlculescu)

13. Structura construcției de beton a bolților restaurate.

Fig. 17 Biserica romano-catolică „Sf. Mihail”, Cluj-Napoca, sistemul de consolidare a bolților corului

- 2 Arhiva I.N.P., Fond D.M.I., Dosare nr. 3363/1959, 3364/1959, 3366/1960 – Biserica Matia, Cluj.
- 3 Rodica Mănciulescu, Ion Dumitrescu, „Metode aplicate la restaurarea a două monumente gotice din Cluj, biserica Sf. Mihail și biserica Mathias”, în *Monumente istorice. Studii și lucrări de restaurare*, C.S.C.A.S. – D.M.I., 1967, p. 36.

Ctitoria lui Matei Corvin, ridicată în perioada 1486–1494, suferise mai multe prefaceri majore. Lucrările de consolidare și restaurare, începute în anul 1959, sunt conduse de aceeași echipă care restaura Biserica romano-catolică „Sf. Mihail” din Cluj-Napoca: șef proiect – arhitect Rodica Mănciulescu, structuri – inginer Ion Dumitrescu. Intervențiile urmăresc readucerea monumentului la forma de origine. Restaurarea reconstituie faza gotică a galeriei chiostrului, alipită fațadei de sud, unde bolțile gotice fuseseră înlocuite cu bolți cilindrice, dispuse mai sus decât cele de origine, a căror cotă inițială a putut fi stabilită pe baza consolelor din piatră și a urmelor timpanelor păstrate în zidărie. Pe fațade este înlăturată tencuiala și este pusă în valoare zidăria din piatră brută, care este rostuită și reîntregită. În timpul cercetărilor și a lucrărilor de amenajare exterioară, sunt descoperite zidurile claustrului demolat în anul 1603, care sunt puse în valoare, ca ruine².

Despre consolidarea și restaurarea celor două monumente gotice, Rodica Mănciulescu și Ion Dumitrescu aveau să scrie: „Opera de restaurare a bisericilor Sf. Mihail și Mathias din Cluj a readus aceste două monumente gotice cât mai aproape de formele lor originare, fără a înlătura însă nici urmele, nici elementele valoroase, rezultate din transformările suferite ulterior, vizibile la data începerii lucrărilor sau descoperite pe parcurs. Păstrarea și punerea lor în evidență va permite publicului și cercetătorilor de specialitate nu numai să admire monumentele, ci să și citească în ele, atât istoricul diferitelor etape de construcție prin care acestea au trecut, cât și evoluția aproape integrală a stilului gotic în Transilvania”³.

Fig. 18 Biserica reformată Matia, Cluj-Napoca, fațada Sud după restaurare, cca 1960 – această fotografie face parte din cele câteva documente conservate pe planșeta d-nei Mănciulescu la DMI

Geamia Hunchiar

Constanța

- 4 Arhiva I.N.P., Fond D.M.I., Dosare nr. 3774/1955, 3775/1956–1957 – Geamia Hunchiar, Constanța.

Grav avariată de bombardamentele sovietice din anul 1941, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, geamia mai păstra în poziție verticală doar o parte din ziduri și minaretul. Restaurarea începută în anul 1955 utilizează procedeul anastilozei pentru materialul litic recuperat din moloz. Fragmentele autentice sunt repuse pe poziție și restaurate: portal, ancadrame, elemente de parament, profiluri ale cornișei. Se realizează reîntregiri ale zidăriei, cu material nou, se refac acoperișul și învelitoarea din oțel. În interior: este refăcut cafasul, după urmele păstrate în zidărie, cu mușarabie din panouri traforate și scară de acces din lemn, sunt restaurate pardoseala și decorațiile nișei altarului din plăci ceramice și panouri pictate, este refăcut tavanul din lemn, decorat cu motive geometrice⁴.

Fig. 19 Geamia Hunchiar, Constanța, înainte de restaurare, 1955 (E. Rațiu)

Fig. 20 Geamia Hunchiar, Constanța, după restaurare (arh. Ștefan Mănciulescu, 1978)

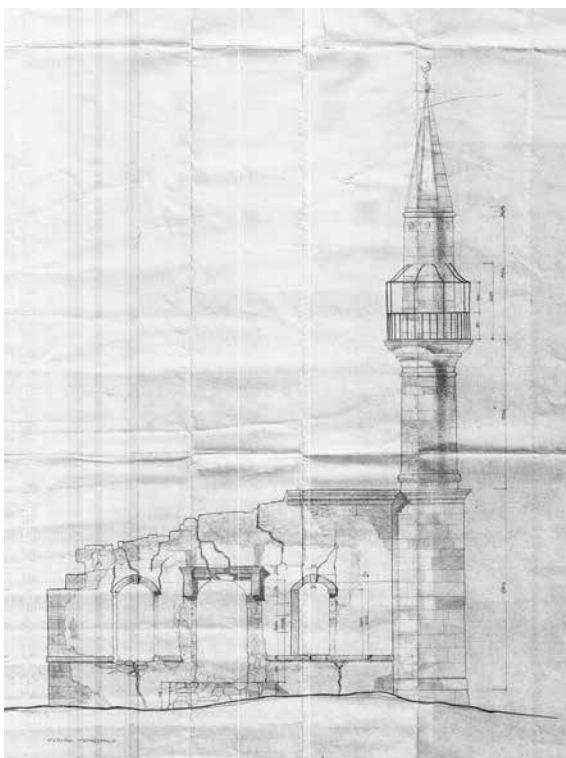

Fig. 21 Geamia Hunchiar, Constanța, fațada principală, relevu, 1955, șef proiect și desen arh. Rodica Mănciulescu

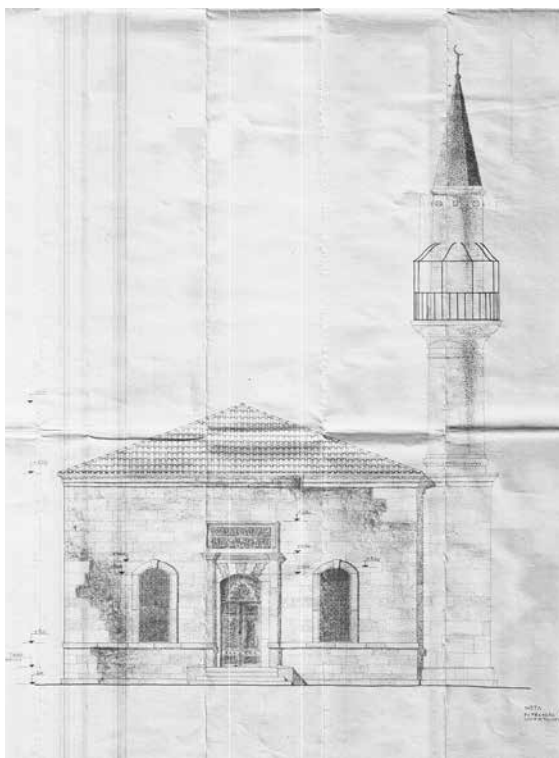

Fig. 22 Geamia Hunchiar, Constanța, fațada principală, proiect restaurare, 1956, șef proiect și desen arh. Rodica Mănciulescu

Ansamblul Bisericii Stelea

Târgoviște

- 5 Arhiva I.N.P., Fond D.M.I., Dosare nr. 9207/1955, 9213/1973-1977, 9215/1970-1976 – Ansamblul bisericii Stelea, Târgoviște.

Restaurarea datorată arhitect Rodica Mănciulescu se desfășoară în mai multe etape, în perioada 1970-1975, prin actualizarea și dezvoltarea proiectului din anul 1955 întocmit de același arhitect. Intervențiile de restaurare a ctitoriei lui Vasile Lupu, ridicată în 1644-1645, se desfășoară la biserică, turnul clopotniță, ruinele fostului palat al mitropolitului Nifon și incintă. Biserica este restaurată prin înlăturarea intervențiilor neadecvate efectuate în timp și restabilirea formelor originare: sunt restaurate și completate elemente din piatră – soclu, banchetă, cornișă, profile, sunt refăcute bolțile turelor și acoperișul, sunt înlocuite elemente decorative distruse, este marcat în pardoseală planul bisericii inițiale, din secolul al XVI-lea, peste care s-a ridicat ctitoria lui Vasile Lupu. Urmele vechii biserici fuseseră descoperite în anul 1972 de arheologul Gh. Cantacuzino în timpul cercetării arheologice desfășurate în cadrul intervenției de restaurare. Ruinele fostului palat al mitropolitului Nifon aflate în incintă sunt degajate, consolidate și protejate cu copertine din piatră, bolțile beciului sunt consolidate. Întreaga incintă este amenajată⁵.

Fig. 23 Biserica Stelea, Târgoviște, după restaurare (arh. Ștefan Mănciulescu, 1978)

Mănăstirea Cozia

Capodoperă a arhitecturii medievale din Țara Românească, ansamblul Mănăstirii Cozia a trecut prin numeroase etape de construire. Ctitoria lui Mircea cel Bătrân de la sfârșitul secolului al XIV-lea este înnoită de Neagoe Basarab la începutul secolului al XVI-lea, care construiește și o fântână în incintă. La jumătatea secolului al XVI-lea Radu Paisie ridică Bolnița, ca parte a ansamblului mănăstiresc. La sfârșitul secolului al XVI-lea este clădit paraclisul lui Mihnea Turcitul, în colțul de sud-est al incintei. La sfârșitul secolului al XVII-lea sunt ridicate chiliile pe latura de sud. La începutul secolului al XVIII-lea, în timpul domniei lui Constantin

Brâncoveanu, bisericii i se adaugă un pridvor, se ridică chiliile de pe latura de nord, cu foișorul ce adăpostește fântâna lui Neagoe Basarab și un paraclis în colțul de nord-est, numit „Paraclisul lui Brâncoveanu”. La jumătatea secolului al XIX-lea, acesta se prăbușește, împreună cu întregul colț de nord-est, datorită creșterii apelor Oltului, avarii ce vor fi agravate de cutremurul din anul 1940. În secolul al XIX-lea latura de vest a incintei este demolată, odată cu trasarea șoselei principale de pe Valea Oltului. În perioada interbelică biserica este restaurată de arhitectul Nicolae Ghica-Budești, care intervine și asupra clădirilor mănăstirești prin lucrări de eliberare a unor intervenții parazitare.

Întregul ansamblu al Mănăstirii Cozia este restaurat de D.M.I. în perioada 1958-1962, șef de proiect arhitect Rodica Mănciulescu. Sunt consolidate și restaurate cele trei laturi de chilii ale incintei. Paraclisul lui Brâncoveanu, aflat în ruină – își pierduse bolțile și turla – este reîntregit pe baza urmelor păstrate *in situ* și a unor reprezentări de epocă. Paraclisul lui Mihnea Turcitul este consolidat, restaurat și pus în valoare prin intervenții asupra spațiilor muzeale: desființarea zidului interior de nord, care separa muzeul de paraclis și ridicarea planșeului muzeului – care este refăcut din lemn de stejar – pentru punerea în valoare, în interiorul muzeului, a cornișei și a paramentului paraclisului. Sunt refăcute bolțile cu lunete ale unor încăperi ale laturii de sud pe baza urmelor păstrate în zidărie. Este restaurat foișorul de pe latura de nord, pe baza unei fotografii din anul 1867 realizată de Carol Popp de Szathmari. Sunt desființate intervenții parazitare și extinderi din secolele al XIX-lea și XX ale chiliilor, cărora li se redă aspectul istoric. Tâmplăria de origine a unor ferestre înzidite, descoperită în timpul lucrărilor de restaurare, este folosită ca model pentru noua tâmplărie. Pentru punerea în valoare a peisajului excepțional al Văii Oltului, exteriorul laturii de est a incintei mănăstirești este amenajat prin construirea unor terase pentru promenadă și belvedere, accesibile din interiorul mănăstirii. Ziduri ale laturii de vest a incintei descoperite în timpul lucrărilor de amenajare sunt eliberate și puse în valoare peisagistic, fiind integrate în parcul dintre mănăstire și șosea. Prin demolarea unui corp de chilii de pe latura de nord a incintei, construite în secolul XX, lipsite de valoare, degradate și scoase din uz, este ameliorată relația vizuală dintre mănăstire și peisaj și este pusă în valoare prezența bolniței și relația acesteia cu restul ansamblului⁶.

Fig. 24 Mănăstirea Cozia, vedere dinspre Olt, după restaurare, 1964 (Ed. Meridiane)

Fig. 25 Mănăstirea Cozia, latura Nord a incintei, după restaurare, 1966 (Gheorghe Marin)

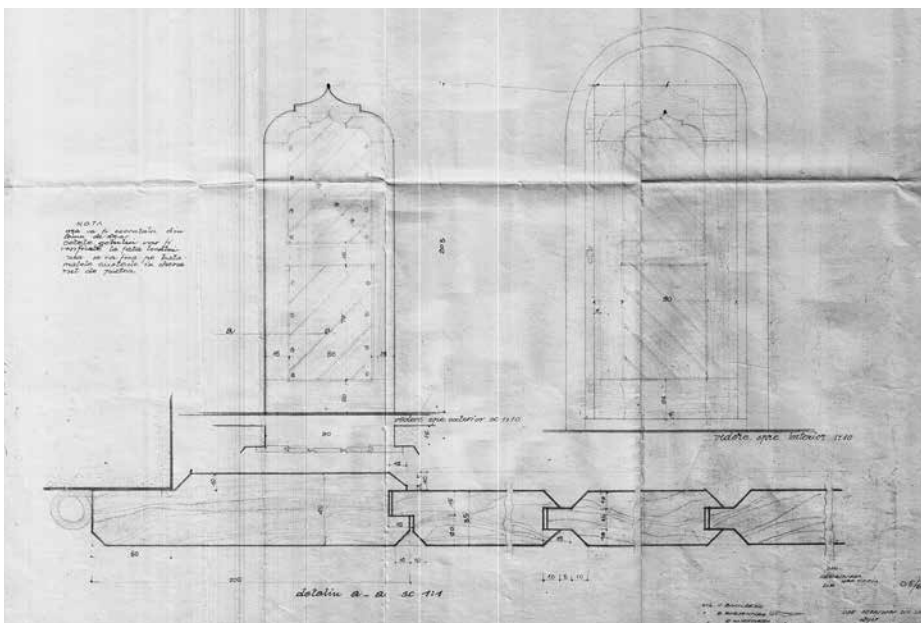

Fig. 26 Mănăstirea Cozia, proiect de ușă pentru paraclisul brâncovenesc, 1960, șef proiect și desen arh. Rodica Mănciulescu

Curtea domnească și biserica domnească „Adormirea Maicii Domnului”

Târgoviște

7 Arhiva I.N.P., Fond D.M.I., Dosare nr. 9192/1960-1965 și 9257/1962-1968 – Curtea domnească, Târgoviște.

Ansamblul curții domnești din Târgoviște este restaurat în perioada 1961-1967, șef de proiect arhitect Rodica Mănciulescu. Intervențiile vizează amenajarea întregii incinte, consolidarea și restaurarea bisericii domnești „Adormirea Maicii Domnului” (ctitoria lui Petru Cercel), a zidurilor de incintă, ridicate în anul 1583, a Casei Doamnei Bălașa, datând din anul 1656 și a Porții Seimenilor. Biserica domnească suferise intervenții modificatoare în timpul domnitorilor Matei Basarab și Constantin Brâncoveanu. În urma cutremurului din anul 1740, Grigore Ghica reface turele mici și partea superioară a pridvorului, pe care îl închide. Acoperișul este refăcut în mai multe rânduri, învelitoarea din șindrilă fiind înlocuită cu tablă în secolul al XIX-lea. Fusesse restaurată de Comisiunea Monumentelor Istorice, în perioada 1907-1910, sub coordonarea arh. Nicolae Ghica-Budești.

Studiile și cercetările întreprinse începând cu anul 1961 aduc informații importante care permit adoptarea deciziilor de restaurare: se urmărește revenirea la planimetria și volumetria de origine, sunt înlăturate intervențiile modificatoare ale restaurării de la începutul secolului, sunt restabilite forma și dimensiunile vechilor deschideri ale bisericii și ale vechilor timpne ale fațadelor laterale, este redat nivelul inițial de călcare, soclul este readus la aspectul inițial, se înlătură tencuielile exterioare și este restaurat și pus în valoare paramentul din cărămidă aparentă, de foarte bună calitate, cu format special și fin finisată. Turla de pe naos, deplasată și grav avariată de cutremurul din anul 1940 – forfecată după un plan înclinat – este readusă în poziție verticală și consolidată cu desprinderea și refixarea frescei. Cornișele bisericii sunt coborâte și turele sunt degajate. Se refac acoperișurile piramidale din vechile reprezentări ale bisericii, luându-se ca reper urmele păstrate pe bazele turelor. Se realizează o învelitoare de țiglă smălțuită, pe baza informațiilor furnizate de resturile de ceramică colorată descoperite în podul bisericii⁷.

Fig. 27 Biserica Domnească „Adormirea Maicii Domnului”, Târgoviște, înaintea de restaurare, 1939 (N. Țațu)

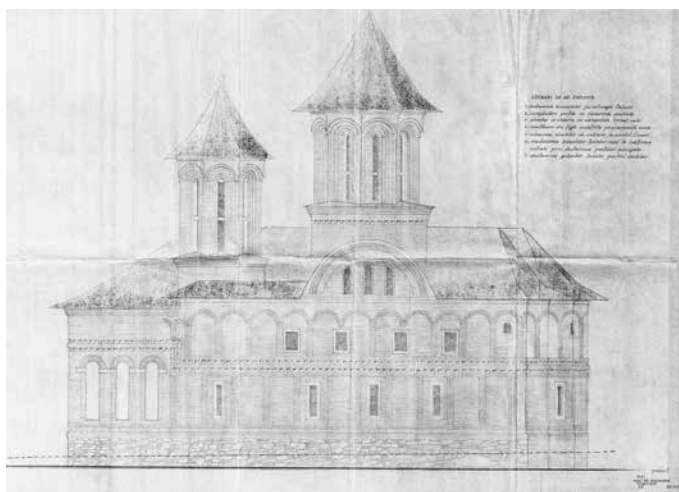

Fig. 28 Biserica Domnească „Adormirea Maicii Domnului”, Târgoviște, fațada Sud, proiect restaurare, 1963, șef proiect și desen arh. Rodica Mănciulescu

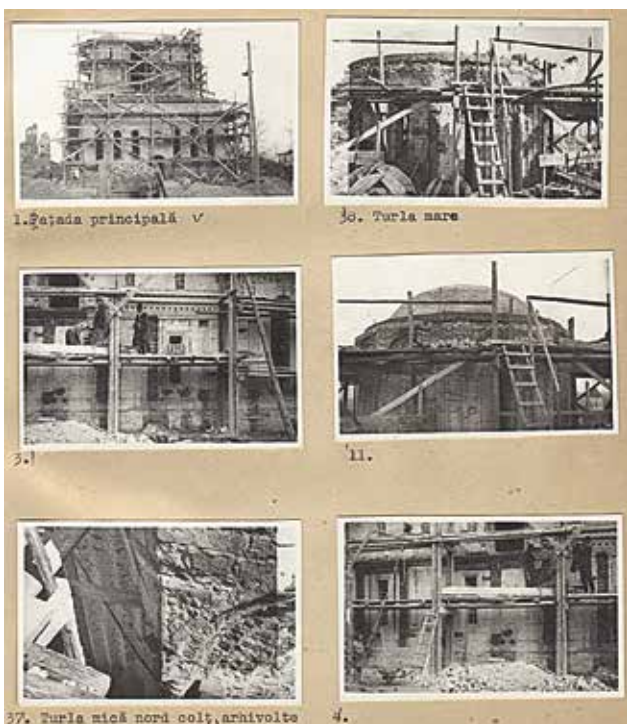

Fig. 29 Biserica Domnească „Adormirea Maicii Domnului”, Târgoviște, în timpul restaurării, 1962 (documentar foto arh. Ștefan Balș)

Fig. 30 Biserica Domnească „Adormirea Maicii Domnului”, Târgoviște, după restaurare, 1978 (arh. Ștefan Mănciulescu)

Schitul Cornetu

județ Vâlcea

- 8 Arhiva I.N.P., Fond D.M.I., Dosar nr. 9622/1958-1981 – Schitul Cornetu.
- 9 Rodica Mănciulescu, *Biserica Schitului Cornetu*, C.S.C.A.S. – D.M.I., Ed. Meridiane, București, 1968, p. 4.

Geamia „Esmahan Sultan”

Mangalia

- 10 Arhiva I.N.P., Fond D.M.I., Dosar nr. 6181/1960-1962 – Geamia Esmahan Sultan, Mangalia.

Ctitoria vel vornicului Mareș Băjescu din anul 1666, amplasată în minunatul peisaj al Văii Oltului, este restaurată de către D.M.I. în perioada 1960-1962, șef de proiect arhitect Rodica Mănciulescu. Întreg ansamblu alcătuit din biserică, case egumenești și incintă fortificată cu turnuri de apărare este consolidat și restaurat⁸. O atenție deosebită este acordată restaurării foisorului caselor egumenești, acoperit cu bolți cu nervuri din teracotă, descris cu multă sensibilitate de restauratoarele: „loc ale cărui arcade deschid o minunată perspectivă spre apele repezi ale Oltului, prins în strânsoarea Carpaților acoperiți cu păduri seculare și străjuți de crestele înzăpezite ce se zăresc în depărtare”⁹.

Întreg ansamblu al geamiei, datând din secolul al XVI-lea este restaurat și pus în valoare de arhitect Rodica Mănciulescu în perioada 1960-1962. Se țes și se injectează fisurile zidăriei, a cărei tencuială este înlăturată, fiind eliberată și pusă în valoare zidăria din piatră. Este refăcut acoperișul tradițional cu învelitoare din olane. Sunt completate ancadramele și este refăcută cornișa din piatră. În interior este restaurat pavimentul de origine, din dale ceramice hexagonale, sunt curățați și restaurați stâlpii din piatră și marmură, care susțin cafasul, proveniți din ruine grecești și care fuseseră tencuiți, sunt restaurate panourilor traforate ale mușarabiei, este refăcut plafonul din lemn ornamentat, sunt decapate tencuielile interioare, punându-se în valoare vechea decorație policromă a pereților – mihrabul semicircular, cioplit în grosimea peretelui, recăpătându-și astfel pictura inițială. Întreaga incintă este amenajată, cu păstrarea caracterului „pitoresc” al acesteia, așa cum suna recomandarea comisiei de avizare din cadrul C.S.C.A.S. – D.M.I.: pietrele de mormânt căzute sunt restaurate și repositionate, sunt reparate vechile alei pietruite ale cimitirului, fântâna de cult este restaurată – sunt eliberate din betonul adăugat la reparațiile anterioare picioarele sarcofagului folosit ca bazin al fântânii, picioare alcătuite din baze de coloane vechi grecești, pentru completarea amenajării peisagere sunt plantați arbori și flori¹⁰.

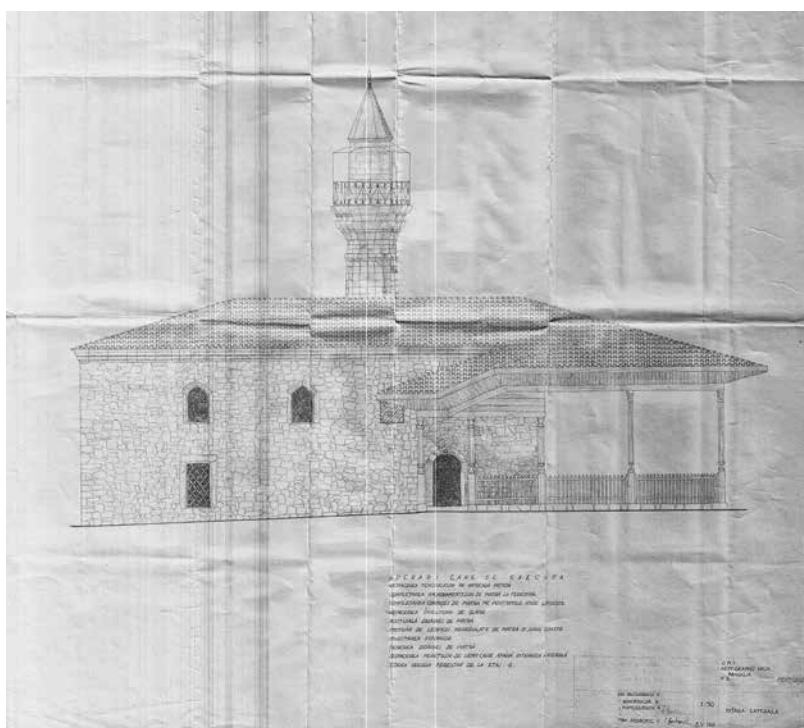

Fig. 31 Geamia „Esmahan Sultan”, Mangalia, fațadă laterală, proiect restaurare, 1961, șef proiect și desen arh. Rodica Mănciulescu

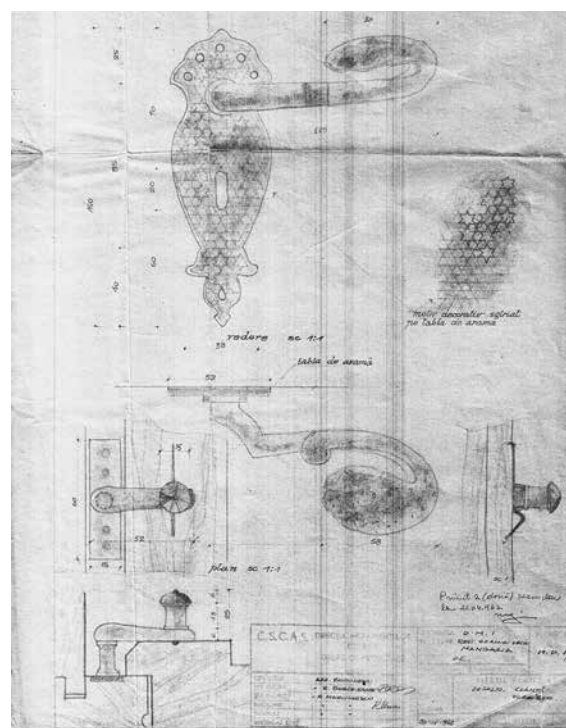

Fig. 32 Geamia „Esmahan Sultan”, Mangalia, detaliu claușă, foreiber, 1962, șef proiect și desen arh. Rodica Mănciulescu

Fig. 33 Geamia „Esmahan Sultan”, Mangalia, după restaurare, 1978 (arh. Ștefan Mănciulescu)

- 11 Arhiva I.N.P., Fond D.M.I., Dosare nr. 8619/1963, 8621/1953-1971, 8622/1966-1970 – Mănăstirea Strehaia.

Ctitoria lui Matei Basarab și a lui Constantin Brâncoveanu devenise biserică de mir în anul 1864. În perioada 1899-1902 autoritățile comunale demolaseră ruinele chiliilor și ale casei domnești. Biserica fusese scoasă din uz în anul 1957. În anul 1960, la demararea intervențiilor de restaurare, șef de proiect arhitect Rodica Mănciulescu, din vechea mănăstire nu mai existau decât biserica și turnul clopotniță, de intrare în fosta incintă mănăstirească, aflate în stare precară, și o parte a zidului de incintă, în ruină. Pe baza unei riguroase cercetări a monumentului în situ și a documentării istorice, în perioada 1960-1971 este restaurat întregul ansamblu: biserica, turnul clopotniță, zidul de incintă, fântâna. Decaparea tencuielilor recente permite readucerea ferestrelor naosului și pronaosului bisericii la vechile dimensiuni și eliberarea și restaurarea picturii și elementelor decorative originare ale fațadei. Beciurile fostului palat domnesc sunt eliberate, consolidate, restaurate și puse în valoare¹¹.

Fig. 34 Biserica mănăstirii Strehaia, în timpul restaurării, 1966 (Gheorghe Marin)

Biserica „Adormirea Maicii Domnului”

Olari, Curtea de Argeș

Biserica ridicată în a doua jumătate a secolului al XVII-lea se afla în stare avansată de gradare în momentul inițierii de către D.M.I. a intervențiilor în regim de urgență, în anul 1966, șef de proiect arhitect Rodica Mănciulescu. Zidurile și bolțile erau străpunse de fisuri puternice, cu dislocări. Șarpanta și învelitoarea erau foarte degradate. Sunt consolidate și restaurate bolțile, zidurile și paramentul prin plombări, țeseri de zidărie, injectări, rostuieli, este consolidată și restaurată scara de acces la turnul clopotniță, sunt refăcute șarpanta și învelitoarea din șifă, pardoselile, tâmplăria. Este amenajată întreaga incintă¹².

- 12 Arhiva I.N.P., Fond D.M.I., Dosar nr. 4193/1966-1968 – Biserica A.M.D.-Olari, Curtea de Argeș.

Fig. 35 Biserica „Adormirea Maicii Domnului” – Olari, Curtea de Argeș, după restaurare, 1977 (arh. Ștefan Mănciulescu)

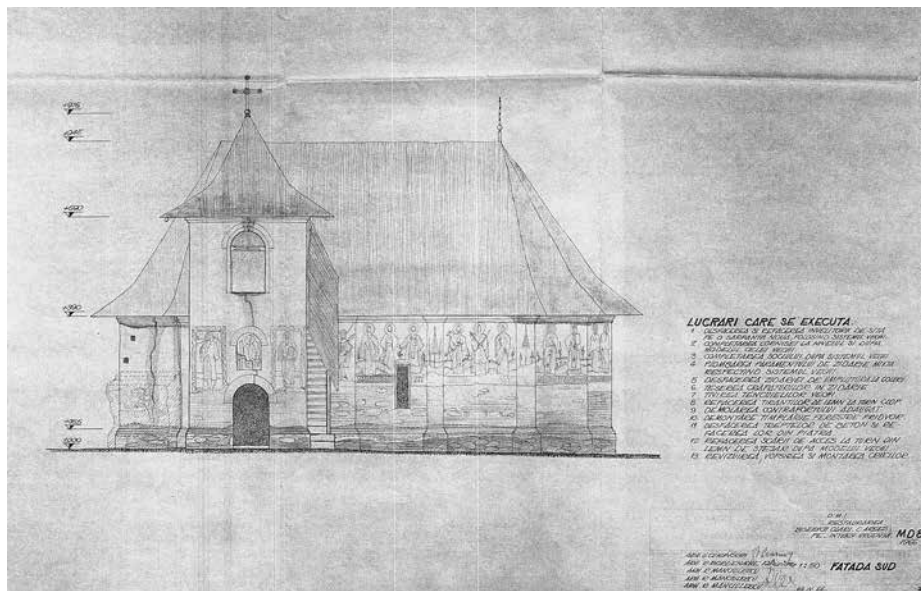

Fig. 36 Biserica „Adormirea Maicii Domnului” – Olari, Curtea de Argeș, fațada Sud, proiect restaurare, 1966, șef proiect și desen arh. Rodica Mănciulescu

Schitul Scăueni

comuna Berislăvești, județ Vâlcea

13 Arhiva I.N.P., Fond D.M.I., Dosar nr. 8039/1956 – Schitul Scăueni, Berislăvești.

Schitul a fost ridicat în ultimii ani ai secolului al XVIII-lea, ca metoh al Mănăstirii Cozia, de către starețul Teodosie, pentru economul și călugării însărcinați cu administrarea moșiei de la Scăueni. La începutul anilor '50 ansamblul alcătuit din biserică, turn clopotniță, casa starețului și zid de incintă era grav avariat. Biserica avea zidurile fisurate și contraforții sudici dărâmați. Casa starețului (fostele chilii) era în ruină: beciul, acoperit cu boltă semicilindrică, era parțial prăbușit, în timp ce etajul era prăbușit în cea mai mare parte, păstrând o parte din ziduri, până la parapetul ferestrelor. La etaj se mai păstrau urmele foișorului, cu cinci coloane din piatră cu arce trilobate, dintre care doar unul mai era în picioare. Zidurile de incintă din piatră de râu erau foarte degradate. Ansamblul este restaurat în perioada 1956–1958, șef de proiect arhitect Rodica Mănciulescu. Intervențiile majore se desfășoară asupra casei starețului, care este restaurată pe baza urmelor descoperite in situ, folosindu-se materialul litic găsit în incintă, sunt completate zidurile și bolțile beciurilor și zidurile etajului, este reconstruit foișorul, folosindu-se procedeul anastilozei pentru re poziționarea coloanelor. Se menține și restaurează parapetul aparent. Ansamblul este acoperit cu șifă. Întreaga incintă este amenajată¹³.

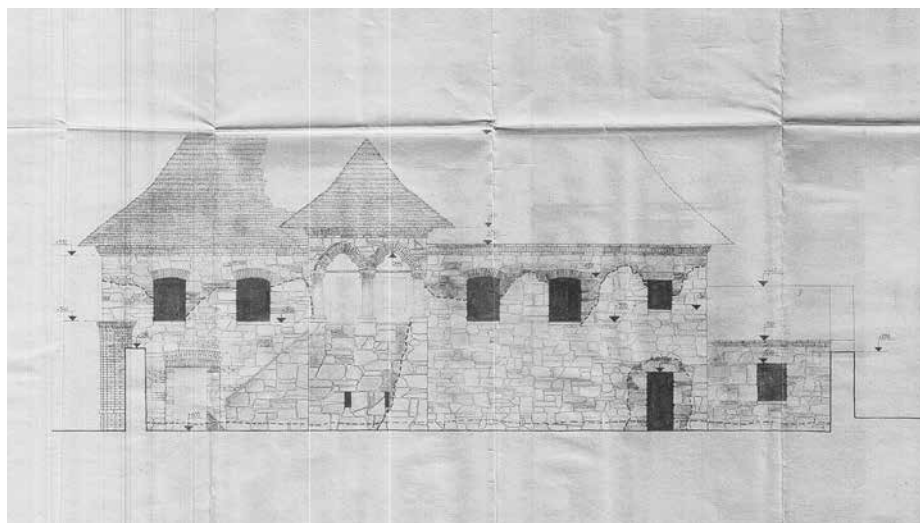

Fig. 37 Schitul Scăueni, comuna Berislăvești, județ Vâlcea, ruine stăreție, 1946 (arh. V. Moiescu)

Fig. 38 Schitul Scăueni, comuna Berislăvești, județ Vâlcea, stăreția după restaurare, 1978 (arh. Ștefan Mănciulescu)

Fig. 39 Schitul Scăueni, comuna Berislăvești, județ Vâlcea, fațada Sud stăreție, proiect restaurare, 1956, șef proiect și desen arh. Rodica Mănciulescu

Biserica romano-catolică

Florești, județ Cluj

Important monument al goticului târziu, biserica romano-catolică din Florești, județul Cluj, atestată documentar în secolul al XIV-lea, suferise numeroase intervenții modificatoare de-a lungul timpului. Este restaurată în regim de urgență în perioada 1960–1963, șef de proiect arhitect Rodica Mănciulescu, care în acea perioadă restaura alte două importante monumente gotice din județ: Biserica romano-catolică „Sf. Mihail” și Biserica reformată Matia din Cluj-Napoca. Intervențiile constau în: decapări de tencuieli pentru punerea în evidență a elementelor originare, desfacerea ferestrelor gotice înzidite, completarea profilelor de piatră, rostuirea zidăriei din piatră, refacerea învelitorii din țiglă pe vechea șarpantă. În interior: sunt restaurate empora, arcul triumfal, este ridicat la cota originală plafonul de deasupra navei centrale din grinzi de lemn, este coborât

14 Arhiva I.N.P., Fond D.M.I., Dosare nr. 4725/1960-1962, 4726/1963 - Biserica romano-catolică, Florești.

nivelul de călcare, sunt desfăcute tencuielile pentru punerea în valoare a picturii de origine. Este consolidat și restaurat zidul de incintă¹⁴.

Fig. 40 Biserica romano-catolică, Florești, județ Cluj, fațada Sud după restaurare, 1962

Cula Cuțui

Broșteni, județ Mehedinți

15 Arhiva I.N.P., Fond D.M.I., Dosar nr. 1620/1965-1968 - Cula Cuțui, Broșteni.

Casa-culă din Broșteni, ridicată în anul 1815 de Ghiță Cuțui, căpitan al lui Tudor Vladimirescu, ajunsese ruină la începutul anilor '60. Din locuința fortificată mai erau în picioare doar beciurile și parte din puternicele ziduri exterioare ale etajului. În anul 1965, la propunerea arhitectului Grigore Ionescu, proiectul de restaurare a culei îi este încredințat arhitectei Rodica Mănciulescu, care la acea vreme restaura Mănăstirea Strehăia, aflată nu departe. Intervențiile efectuate în regim de urgență în perioada 1965-1968 constau în: consolidarea bolților cilindrice pe arce dublouri ale beciurilor, completarea zidăriei cu cărămidă format vechi, executarea unui planșeu din beton armat peste etaj, cu excepția foișorului, unde planșeul executat este din lemn masiv păstrat aparent, conform celui dispărut, refacerea acoperișului cu învelitoare din șită și a tâmplăriei din stejar. Este amenajat accesul din șosea până la monumentul istoric, care este pus în valoare, fiind transformat în muzeu¹⁵.

Fig. 41 Cula Cuțui, Broșteni, înainte de restaurare, 1962 (Arhiva D.M.I.)

Fig. 42 Cula Cuțui, Broșteni, după restaurare, 1966, (arh. Rodica Mănciulescu)

Mănăstirea Aninoasa

județ Argeș

Ctitoria clucerului Tudoran Vlădescu din anul 1677, extinsă în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, este restaurată de D.M.I. începând cu anul 1968, șef de proiect arhitect Rodica Mănciulescu. Este consolidat și restaurat întregul ansamblu, urmărindu-se punerea în evidență a etapelor importante din istoria monumentului. Se intervine asupra bisericii, chiliilor, clopotniței, arhondaricului, paraclisului și zidului de incintă.¹⁶

16 Arhiva I.N.P., Fond D.M.I., Dosare nr. 348-356/1968-1976 - Mănăstirea Aninoasa.

Fig. 43

Mănăstirea Aninoasa în timpul restaurării, 1970
(documentar foto I. Dumitrescu)

Mănăstirea Mărcuța

București

17 Arhiva I.N.P., Fond D.M.I., Dosare nr. 2259/1964-1970, 2261/1971-1972, 2262/1970, Mănăstirea Mărcuța.

Biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil” a Mănăstirii Mărcuța, important monument al arhitecturii medievale muntenești, este ctitoria marelui logofăt Dan, ridicată în anul 1587, în timpul domniei lui Mihnea Turcitul. Biserica este modificată în secolul al XVIII-lea prin adăugarea unui pridvor de mari dimensiuni și prin modificarea ușilor și ferestrelor care primesc noi încadrăminte din piatră, decorate cu bogate motive florale. Tot acum ansamblul este îmbogățit prin ridicarea unor ziduri masive de incintă și prin rezidirea turnului clopotniță. La cutremurul din anul 1802 biserica își pierde turla de pe naos, care este reconstruită din lemn, la jumătatea secolului al XIX-lea. Întregul ansamblu este restaurat în perioada 1966-1972, șef de proiect arhitect Rodica Mănciulescu. Una din deciziile de restaurare foarte discute în cadrul comisiilor de avizare este cea privitoare la soarta pridvorului adăugat în secolul al XVIII-lea. Considerându-se că acesta este martor al unei etape semnificative din istoria monumentului, se decide menținerea și restaurarea sa. Turla din paianță a naosului este desființată și reconstruită din zidărie, prin analogie. Sunt reîntregite profilatura cornișei și valorosul parament din cărămidă aparentă al bisericii. Sunt restaurate clopotnița și zidurile de incintă. Ambele incinte ale ansamblului sunt amenajate: plantații, alei de acces, trotuare¹⁷.

Fig. 44 Biserica mănăstirii Mărcuța, înainte de restaurare, 1938 (N. Țățu)

Fig. 45 Biserica mănăstirii Mărcuța, după restaurare, 1978 (arh. Ștefan Mănciulescu)

Fig. 46 Mănăstirea Mărcuța, după restaurare, 1978 (arh. Ștefan Mănciulescu)

Biserica „Sf. Vineri”

Târgoviște

- 18 Ștefan Balș, Rodica Mănciulescu, „Un tip neobișnuit de pridvor în arhitectura veche din Muntenia (biserica Sf. Vineri din Târgoviște)”, în *B.M.I.* 1971, nr. 3, p. 75.
- 19 Arhiva I.N.P., Fond D.M.I., Dosare nr. 9226/1967-1968, 9228/1969-1973 – Biserica „Sf. Vineri” Târgoviște.

Prima biserică construită în secolul al XV-lea, cu plan trilobat și boltire a spațiilor tip Cozia sau Cotmeana, fusese reconstruită în secolul al XVI-lea de la nivelul bolților, cu turlă pe naos. În anul 1850 i se adăugase un exonartex și pereții fuseseră înălțați cu un metru. Restaurarea acestei biserici, desfășurată în perioada 1967-1974, șef de proiect arhitect Rodica Mănciulescu, furnizează date surprinzătoare privind evoluția pridvorului în Muntenia. Încă din timpul restaurării, în anul 1971, arhitecții Ștefan Balș și Rodica Mănciulescu publică în *Buletinul Monumentelor Istorice* un studiu despre descoperirile făcute: „Cu toată înfățișarea ei aparent lipsită de valoare, cu o arhitectură deformată prin adaosurile suferite și fără vreo pisanie care să-i ateste vechimea, ea lăsa totuși să se întrevadă că făcea parte din acea categorie de monumente care, la fel ca cenușărea din poveste, putea să-și redobândească frumusețea ascunsă”¹⁸. Restaurarea constă în: desființarea exonartexului adăugat în secolul al XIX-lea, desfacerea porțiunii de zid supraînălțat și restabilirea profilului vechii cornișe cu trei rânduri de zimți din cărămidă, reconfurmarea învelitorii, restabilirea golurilor originare, decaparea tenacuielilor și restaurarea paramentului aparent. Lucrările conduc la descoperirea și punerea în valoare a celui mai vechi pridvor deschis din arhitectura muntenească, a cărui masivitate se datorează unui turn clopotniță, dispărut la o dată necunoscută, care, în lipsa unor informații suficiente, nu a fost reconstituit la restaurare¹⁹.

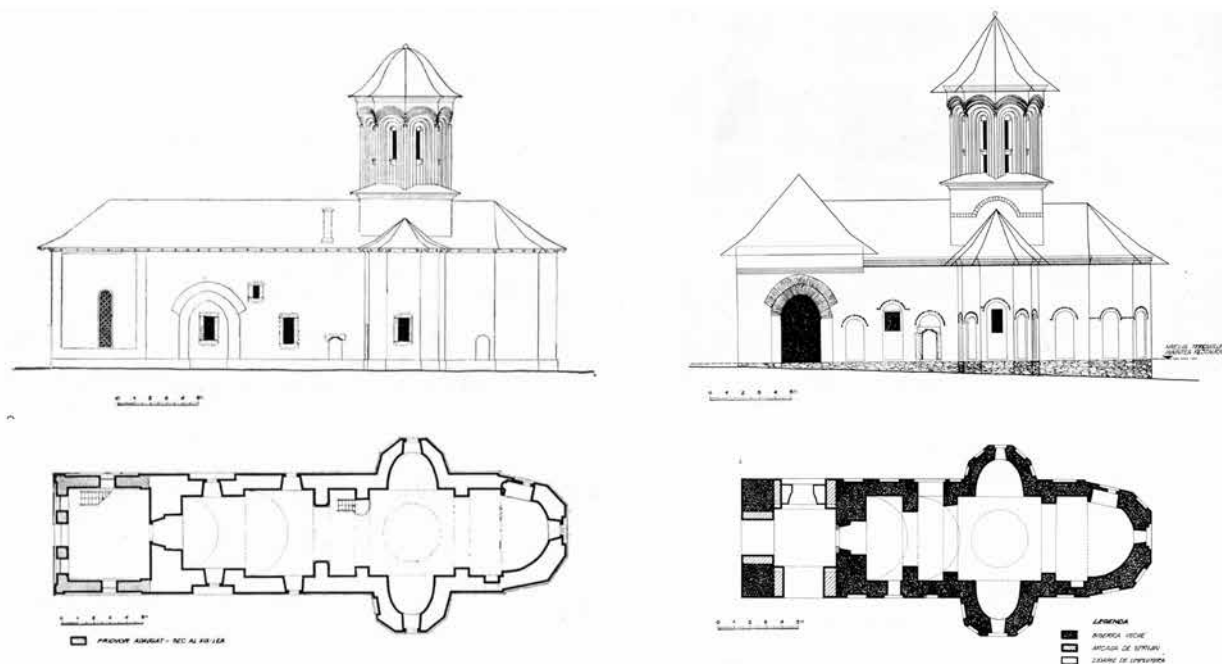

Fig. 47 Biserica „Sfânta Vineri”, Târgoviște, înainte (stânga) și după restaurare (dreapta)

Ruinele bisericii catolice

Baia

- 20 Arhiva I.N.P., Fond D.M.I., Dosar nr. 547/1973 – Ruinele bisericii catolice din Baia.

Ctitoria lui Alexandru cel Bun, atestată în anul 1410, fusese părăsită încă din secolul al XVIII-lea, aflându-se în stare de ruină la începutul anilor '70, când D.M.I. inițiază intervenții de urgență sub coordonarea arh. Rodica Mănciulescu. Sunt intervenții de înlăturare a pericolului de prăbușire, consolidări, nivelări de coranment ale zidurilor și reîntregiri parțiale²⁰.

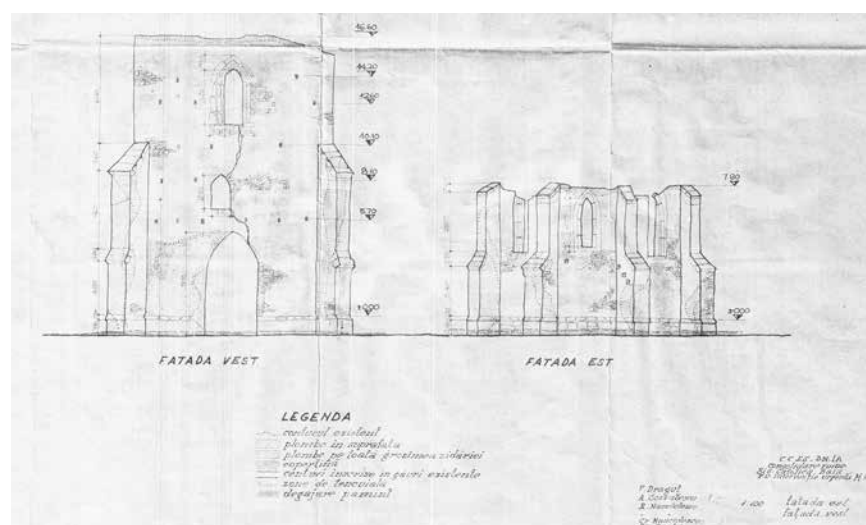

Fig. 48 Ruinele bisericii catolice „Sf. Fecioară”, Baia, proiect consolidare ruine, 1973, șef proiect și desen arh. Rodica Mănciulescu, planșă completată de arh. Cristina Mănciulescu în anul 1977

- 21 Arhiva I.N.P., Fond D.M.I., Dosar nr. 7229/1973 – Mănăstirea Polovragi.
- 22 Fotografiile din arhiva familiei au fost recuperate în mod miraculos după cutremurul din 1977. O parte din lucrările de restaurare sunt ilustrate cu fotografii făcute de Ștefan Mănciulescu în anii 1977-1980..

Ctitoria marelui postelnic Danciul Pârâianul, de la jumătatea secolului al XVII-lea, transformată și înzestrată de Constantin Brâncoveanu, este restaurată de arh. Rodica Mănciulescu începând cu anul 1973²¹. Întregul ansamblu alcătuit din biserică, chilii, ziduri de incintă și bolniță este restaurat și pus în valoare: bisericii și bolniței li se restaurează paramentul exterior, șarpanta, pavimentul interior din piatră, se reface învelitoarea din șifă, bolniței i se reconstituie nivelul superior al turnului clopotniță pe baza urmelor păstrate în zidărie și a tabloului votiv, chiliilor li se redă înfățișarea istorică.

Fig. 49 Mănăstirea Polovragi, plan parter, proiect restaurare, 1973, șef proiect arh. Rodica Mănciulescu, desen „Coco” Marcu și student arh. Ștefan Mănciulescu

Fig. 50 Mănăstirea Polovragi, fațada Vest incintă după restaurare, 1978 (arh. Ștefan Mănciulescu)

Sursa ilustrațiilor

Fig. 1-4, 6-14, 20, 23, 30, 33, 36, 38, 45, 46, 50 – Arhiva familiei Mănciulescu²²

Fig. 5, 21, 22, 26, 28, 31, 32, 35, 39-41, 48, 49 – Arhiva I.N.P., Fond D.M.I.

Fig. 15, 16, 18, 19, 24, 25, 27, 29, 34, 37, 42-44 – Arhiva I.N.P., Fototeca

Fig. 17 – Rodica Mănciulescu, Ion Dumitrescu, „Metode aplicate la restaurarea a două monumente gotice din Cluj, biserica Sf. Mihail și biserica Mathias”, în *Monumente istorice. Studii și lucrări de restaurare*, C.S.C.A.S. – D.M.I., 1967, p. 20

Fig. 47 – Ștefan Balș, Rodica Mănciulescu, „Un tip neobișnuit de pridvor în arhitectura veche din Muntenia (biserica Sf. Vineri din Târgoviște)”, în *B.M.I.* 1971, nr. 3, pp. 76-77